

MARIET VRANCKEN

**ONDERWIJS
HYBRIDE
ORGANISEREN**

**MAAK VAN JE
SCHOOL EEN
LEERHUB**

Lannoo
Campus

D/2023/45/264 – ISBN 978 94 014 9561 5 – NUR 840

Vormgeving omslag: Adept vormgeving
Vormgeving binnenwerk: Peer De Maeyer

© Mariet Vrancken & Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2023.

Uitgeverij LannooCampus maakt deel uit van Lannoo Uitgeverij, de boeken- en multimediodivisie van Uitgeverij Lannoo nv.

Alle rechten voorbehouden.

Niets van deze uitgave mag veeleelvoudigd worden en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitgeverij LannooCampus
Vaartkom 41 bus 01.02
3000 Leuven
België
www.lannoocampus.co

Postbus 23202
1100 DS Amsterdam
Nederland

INHOUD

Inleiding	9
Onderwijssysteem op losse schroeven	9
Nieuwe mogelijkheden met ICT	10
Future proof	12
1. Hybride leren is ...	15
1.1 Doelgericht – géén toolgericht – onderwijs: dat is hybride leren en daarom doe je het!	15
1.2 Waarom hybride leren integreren?	18
1.3 Voorwaarden en uitdagingen	21
2. Een hybride leeromgeving ontwerpen	27
2.1 Ontwerpen vanuit de constructieve afstemming	28
2.2 Ontwerpen met de hybride golf	43
2.3 Ontwerpen als leraar én als lerarenteam	57
3. De impact van een hybride leeromgeving: what's in it for you?	67
3.1 Impact op de leraar als ontwerper van een hybride leeromgeving	67
3.2 Impact op de lerende als lid van een hybride leergemeenschap	83
3.3 Impact op de school als facilitator van hybride leren	108
4. Onderwijs hybride organiseren = onderwijs anders organiseren	119
4.1 Scenario's voor de toekomst van onderwijs	119
4.2 Structuren in het status quo-model	125
4.3 Structuren in het reschoolingmodel: scholen als leerhubs	140

5. Aan de slag	153
Vijf bouwstenen voor een doordachte structuur	153
STAP 1: ontwikkel een visie op hybride leren	153
STAP 2: creëer urgentie	157
STAP 3: zorg voor een plan van aanpak	159
STAP 4: bepaal welke middelen er nodig zijn	163
STAP 5: iedereen competent	163
STAP 6: kies een structuur die je visie faciliteert	164
Dankwoord	167

INLEIDING

Hybride werken. Het is voor de meesten wel duidelijk wat we daarmee bedoelen. Werknemers werken deels van thuis, deels op kantoor. Hoe vaak men thuis werkt, hoeveel tijd men op kantoor spendeert, is erg afhankelijk van het bedrijf of de organisatie zelf. Meer nog, ook binnen het bedrijf zelf hangt veel af van de functie en de jobinhoud van de werknemer.

Dat is niet nieuw, maar het is wel wijdverspreid sinds een pandemie alles in een stroomversnelling heeft gebracht. Dat heeft ervoor gezorgd dat we inmiddels veel meer autonomie hebben over waar en wanneer we werken. Van de werkgever vraagt dat vertrouwen en om de controle los te laten. Van de werknemer vraagt dat verantwoordelijkheid, zelfsturing en eigenaarschap.

Dit is echter geen boek over hybride werken. Althans, niet in eerste instantie. Wel over hybride onderwijs en over hybride leren. Ook dat is niet helemaal nieuw. Termen als online leren, blended leren en e-learning zijn er al wel langer. Er is inmiddels ook heel wat onderzoek gedaan naar de voordelen, de valkuilen en de meerwaarde ervan.

En toch vond digitalisering maar langzaam zijn ingang in onderwijs. Het werd wel gebruikt, maar het was niet disruptief. Daar heeft de pandemie van de jaren 20 wel degelijk verandering in gebracht. En dat heeft een aantal zaken blootgelegd.

Onderwijssysteem op losse schroeven

Ons onderwijs kent heel wat systeemfouten. Zo valt het op dat onze organisatiestructuur niet voldoet aan de arbeids- en leerbehoeften van leraren. Bovendien faciliteert het alsmaar minder de ontwikkelings- en leerbehoeften van een groot aantal van onze kinderen. Leren vanop afstand was iets waar onze leerlingen niet helemaal klaar voor bleken. Nochtans biedt afstandslernen heel wat mogelijkheden om te differentiëren, om leerlingen een meer gepersonaliseerd traject te laten lopen, om beter en anders samen te werken. Maar dat vraagt om een zekere mate van zelfregulatie en zelfsturing. Het vraagt om

voldoende verantwoordelijkheidsgevoel, zodat die leerling ook kan omgaan met de grotere autonomie die op die manier ontstaat. Net daar liep het mis. De aangeleerde hulpeloosheid van heel wat van onze leerlingen deed hen (en onze leraren) de das om. Leerlingen misten de structuur die voorheen door de school werd opgelegd en konden hun eigen structuur niet in de plaats neerzetten, omdat ze het nooit hadden geleerd. Tijd dus om ook die zaken onder de loep te nemen en na te denken over eigenaarschap.

Ook voor onze leraren was het afstandslernen geen sinecure. Ze schakelden dan wel razendsnel over naar de online wereld, toch voelden ook zij de gebreken en pijnpunten van een onderwijswereld die niet over de nodige (digitale) middelen beschikte. Afstandsonderwijs werd door velen veeleer als dwang dan als drang ervaren. Er was evenmin sprake van een structuur die dergelijke, razendsnelle en onvoorziene verandering faciliteerde. Het blijkt dus ontzettend moeilijk te zijn om binnen de huidige onderwijsstructuur echt samen te werken, als een volwaardig professioneel team, als een lerende organisatie. Er is amper tijd voor de ontwikkeling van materiaal, voor het ontwerp van een krachtige, rijke leeromgeving, om te werken aan vakoverschrijdende projecten. Nochtans is daar meer dan ooit behoefte aan.

Er zijn echter nog andere stoorzenders en andere invloeden van buitenaf die impact hebben. Denk maar aan het lerarentekort, de werkdruk en de planlast bij leraren, de blijvende ongelijkheid en de diversiteit van je leerlingen. Het zijn dingen waar we al jarenlang (soms decennialang) tegenaan lopen en die we niet zomaar opgelost krijgen. De vlakke loopbaan van een leraar lijkt in de weg te staan, evenals het (povere) imago dat het beroep van leraar inmiddels heeft. Een andere organisatiestructuur lijkt zich op te dringen. Dat zal de werkdruk niet zomaar wegnemen. Wat het wél kan veroorzaken, is meer werkplezier, meer autonomie voor de leraar en meer draagkracht dus, om het boeiende beroep van leraar te blijven uitvoeren. Net daarom is het interessant om na te denken over hybride leren en werken.

Nieuwe mogelijkheden met ICT

Hybride leren gaat over meer dan online toevoegen aan offline processen. Het gaat niet over een camera installeren in de klas en je les vervolgens streamen. Het gaat ook niet over een online quiz aanbieden om je les wat leuker te maken. We moeten op zoek naar hoe die processen meer worden dan de som van hun onderdelen en waar ze een meerwaarde bieden. Dat vraagt om een grondige

aanpak: een heldere visie op onderwijs en dus ook op hybride onderwijs. Het vraagt om na te denken over doelgericht onderwijs en hoe dat het best wordt verrijkt met allerhande tools zoals tablets, chromebooks, smartboards, filmpjes, Teams, Classroom of videolessen. Bovendien biedt afstandsonderwijs een kans om de traditionele curriculumstructuur en aanpak te herdenken: wordt het stilaan tijd om het principe van les te geven in blokken van 50 minuten los te laten? Is er niet meer en meer behoefte aan een geïntegreerde aanpak? En hoe zit het met de indeling van onze klasgroepen? Kan dat beter, anders, efficiënter en effectiever? Kunnen we leerlingen weer gemotiveerd en betrokken helpen leren? Want ook dat blijkt geen sinecure in de huidige onderwijsstructuur.

Uit onderzoek en uit onze praktijkervaring blijkt dat het gebruik van ICT en technologie leerprocessen ondersteunt, faciliteert én verrijkt. Het is géén doel op zich. Differentiatie wordt mee mogelijk gemaakt, evaluatie en feedback worden op doordachte wijze in digitale systemen ingebouwd. Eindtermen en leerplandoelen worden gemonitord met de nodige transparantie voor ouders en leerlingen. Digitale systemen ondersteunen en faciliteren het leren, ze helpen leraren en leerlingen om gericht op competenties en de bijbehorende leerdoelen te werken en te leren.

Hybride leren kan een onderwijssysteem mogelijk maken dat via diverse kanalen, hightech én lowtech, via diverse experts in én buiten de traditionele onderwijscontext, via verschillende aanbieders leerlingen competenties helpt verwerven: hen kennis bijbrengt en hen ondersteunt om op een kritische, gezonde, slimme en geïntegreerde manier om te gaan met die kennis. Er kan met andere woorden dus ook veel worden geleerd van andere dan de traditionele onderwijsverstrekkers, want mede dankzij digitale technologie haal je de wereld meer dan ooit binnen. Het is zinvol om in én buiten de school inspiratie op te doen en op zoek te gaan naar samenwerkingsverbanden met partners in de bedrijfswereld, in de maakindustrie, in non-profits, in ngo's, noem maar op.

We beogen dus onderwijs van de 21e eeuw, waar leerlingen aan de hand van moderne technologie en ICT- tools kunnen leren. Dat betekent dat leren gepersonaliseerd – met persoonlijke leerroutes - én toch ook samen kan, zowel on- als offline, zowel op school als daarbuiten. Dat betekent dat leren niet enkel en alleen gebeurt in vakken, maar ook in projecten, uitdagingen en prikkelende contexten en situaties waarbij diepgaand leren tot stand komt.

Leren in hybride vormen biedt veel meer mogelijkheden waarbij elke leerling zijn gading vindt en waarbij aan ieders behoeften kan worden voldaan. De

school zelf wordt een hybride leeromgeving met een gedifferentieerd aanbod. De rol van de leraar evolueert van kennisoverdrager naar méér dan dat: vakexpert, pedagoog en leercoach die zijn leerlingen begeleidt en ondersteunt in het zelfsturend, zelfregulerend leren: alleen, met de leraar of samen met anderen (*peers*, experts, bedrijven, stageplekken, noem maar op). De leraar wordt ontwerper van een rijke hybride leeromgeving.

Daarbij mogen we de lerende zelf niet uit het oog verliezen. Het gaat hier immers om een systeem dat moet bijdragen aan het leren van mensen en dat geen doel op zich mag zijn. We passen het toe als het een meerwaarde biedt. Als die meerwaarde er niet blijkt te zijn, moeten we ons afvragen of het sop de kool waard is ...

Future proof

We leven in een snel veranderende en zeer complexe wereld, wat onzekerheid en onbehagen creëert. Slimme steden, slimme auto's, slimme technologieën ... ze geven ons het gevoel dat we krampachtig moeten vasthouden aan controle, die we dreigen kwijt te raken. Het is moeilijk om door de digitale, al dan niet *fake* bomen het echte bos te zien.

Toch leven we niet *in een tijdperk van verandering, maar in een verandering van tijdperk.*¹ Dat laat zich voelen in de mens die meer en meer botst met rigide systemen en structuren die eerder in de weg staan en belemmeren, dan dat ze ons op weg helpen. Toch hebben mensen de neiging om vast te houden aan het bekende, ook al blijkt dat niet langer te werken of niet langer goed te zijn voor hen. Dat er weerstand ontstaat bij innovatie- en transformatieprocessen is dus heel normaal.

Gelukkig betekent diezelfde complexiteit ook dat er niet één oplossing is om een probleem aan te pakken, maar meerdere. Vele wegen leiden naar Rome. Dit boek biedt dan ook niet de enige weg, maar wel een nieuwe weg, die van de hybride leeromgeving, waar je vanuit een heldere onderwijsvisie een duidelijk beleid uitstippelt, waar je participatief en flexibel kunt organiseren en waar de leraar ontwerper is van een leeromgeving waarin leerlingen floreren.

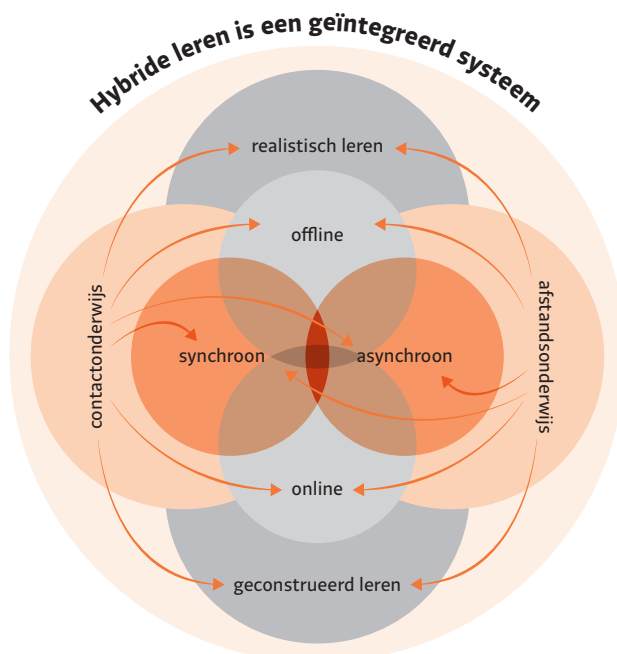
Onderwijs hybride organiseren biedt kansen. Daar gaat dit boek over.

1. HYBRIDE LEREN IS ...

1.1 Doelgericht – géén toolgericht – onderwijs: dat is hybride leren en daarom doe je het!

Wat is hybride leren eigenlijk? Wat verstaan we eronder en hoe kunnen we ervoor zorgen dat hybride leren méér is dan de som van de delen? En bovenal, is het nu hybride leren, blended leren, e-learning, of nog wat anders?

Veelal wordt in onderwijsinnovatie de term ‘blended leren’ gebruikt, maar daarbij gaat het dan vooral over de combinatie van face-to-face met digitaal onderwijs. Die definitie is net iets te eng en de term ‘hybride’ omvat juist dat ietsje meer. In feite betekent hybride ‘nauwe vermenging van ongelijksoortige zaken’ en ‘een kruising tussen twee of meerdere soorten, bronnen, pakketten’. Het perfecte woord dus, want hybride leren is een geïntegreerd systeem.

Hybride leren als geïntegreerd systeem

Contact- versus afstandsonderwijs

Hybride leren gaat dus over de vermenging van ongelijksoortige vormen van leren. Over welke vormen van leren hebben we het dan? Laten we beginnen met het ons zeer bekende 'leren in de klas'. Daarbij ben je als leraar fysiek aanwezig bij je leerlingen. Face-to-face onderwijs dus. Je staat voor hen en legt de leerstof uit, geeft instructies, zet hen aan het werk. Je ondersteunt, begeleidt en coacht. Je leerlingen zijn bij jou in de klas, op school. Het gaat dus om contactonderwijs.

Maar het kan ook anders. Er is ook afstandsleren. Dan geef je les aan je leerlingen terwijl ze zich op een andere plek bevinden. Of je geeft een heleboel instructies en opdrachten aan je leerlingen mee, waar ze vanop afstand zelf mee aan de slag gaan. Het kan dus zijn dat je je leerlingen ziet via een computerscherm, maar het is evenzeer mogelijk dat je geen direct contact met hen hebt via een scherm.

Online versus offline

Veelal gebeurt afstandsleren dus online. Je ziet en hoort je leerlingen via een computerscherm en je geeft les vanop afstand. Toch moet het niet om een live les gaan. Zo heb je zeker al wel eens een instructievideo gemaakt waarvan je weet dat leerlingen die op een ander tijdstip zullen bekijken. Ook dat is online leren.

Online leren kan natuurlijk ook tijdens contactonderwijs. Zo is het perfect mogelijk om leerlingen naar een instructievideo te laten kijken tijdens de les of om hen digitale verwerkingsopdrachten te geven. Op die manier kun je ook heel gemakkelijk en goed differentiëren.

Wellicht zet je als leraar al langer online leren in bij het contactonderwijs. Dat is in feite helemaal niet nieuw. Je bent dus al een hybride leraar, zonder dat je dat misschien beseft.

Synchroon versus asynchroon

Er zijn dus heel wat combinaties van die verschillende vormen van leren mogelijk. Zo kun je leren via online cursussen of via een face-to-face, fysieke cursus waarbij de lesgever in dezelfde ruimte zit als jijzelf. Zelfs als je een online cursus volgt, kan het zijn dat je de lesgever live aan het werk ziet. Dat noemen we dan synchroon leren. Of dat nu in dezelfde ruimte is, of via een scherm, maakt niet zoveel uit, want er is sprake van een live ontmoeting tussen jou als leraar en je leerlingen, op hetzelfde moment.

Asynchroon leren is leren zonder de fysieke aanwezigheid van een lesgever. Het betekent dat je zelf je tempo bepaalt en als het even kan ook de tijd en de plaats. Lesgevers zijn niet fysiek aanwezig op het moment van leren, noch via een scherm, noch op dezelfde plek. Leerlingen kunnen zelf bepalen wanneer ze voorziene modules volgen, wanneer ze een artikel lezen, wanneer ze een video bekijken of wanneer ze een podcast beluisteren. Toch mag de behoefte van leerlingen aan fysieke contacten met lesgevers en andere leerlingen niet worden onderschat. Een mooie combinatie aanbieden van online en offline, van synchrone en asynchrone leermomenten is dus belangrijk.

Ook in de klas doe je dat in feite al. Terwijl je met een groepje leerlingen nog bezig bent met wat extra uitleg, kunnen andere leerlingen al aan het werk met (online of offline) cursusmateriaal zonder jouw begeleiding. Het is net die interactie en die afwisseling die het leren zo sterk maakt.

Geconstrueerd versus realistisch leren

En dan is er nog die extra dimensie van het geconstrueerd leren versus het realistisch leren.² Daarbij gaat het vooral over de leersituatie. Als je leerstof in een realistische omgeving biedt, dan breng je de werkelijkheid dichtbij of wordt er geleerd in overeenstemming met de werkelijkheid (zelfs als er wordt geleerd buiten de toepassingscontext). Werkplekleren, leren op een stage, bij een uitstap in de natuur of in het museum zijn daar mooie voorbeelden van. Geconstrueerd leren komen we veel meer tegen in de klas en op school. Veelal gaat het dan om een nagebootste context, een niet-authentieke leersituatie. Toch is dat evenzeer een goede manier van leren, omdat je zo de leeromgeving meer kunt controleren en precies kunt aanleveren wat leerlingen nodig hebben bij bepaalde leerstof of leerstofonderdelen. Het is zelfs mogelijk om de realistische omgeving binnen te brengen in de geconstrueerde omgeving door authentieke en realistische leersituaties. Denk maar aan de proefjes in het chemielab of aan de leraar die de actualiteit in het leren betreft.

Een geïntegreerd systeem

Zijn die vormen van leren allemaal 'ongelijksoortig'? Ja, natuurlijk. Een online les is van een andere rangorde, van een andere soort dan een live les en zal er wellicht helemaal anders uitzien. Ze zijn niet aan elkaar gelijk en kunnen een ander doel dienen. Zo kan een online instructievideo bedoeld zijn om leerlingen extra ondersteuning te geven als ze verwerkingsopdrachten maken. Een online instructievideo wordt ook anders opgebouwd dan een live instructie. Je kunt als leraar veel minder inspelen op de context in de klas, maar tegelijkertijd kun je een hele heldere structuur in je instructie inbouwen die altijd

hetzelfde is, en kunnen leerlingen meerdere keren luisteren/kijken zonder dat je eindeloos in herhaling valt.

Hybride leren kunnen we bijgevolg niet zomaar samenvatten in enkele zinnen. Het is geen samenraapsel van een heleboel losse elementen. Integendeel, het is een complex en geïntegreerd geheel van een aantal contexten die we naar hartenlust kunnen combineren, van onderdelen die met elkaar verbonden zijn. Zowel contactonderwijs als afstandsonderwijs maken deel uit van hybride leren. Beide vormen kunnen zowel online als offline. Het is dus niet zo dat contactonderwijs alleen offline onderwijs betekent. Het is perfect mogelijk om in de klas online leren te integreren. Zo maak je differentiatie net iets gemakkelijker en kun je werken met verschillende sporen voor je leerlingen. Net zo is afstandsonderwijs niet altijd online. Ook daarbij kun je opdrachten geven aan leerlingen waar ze offline, vanop afstand aan werken. Tot slot is het ook zo dat je zowel synchroon als asynchroon kunt werken. Synchroon betekent dat je samen met je leerlingen bezig bent in één ruimte, dat kan zowel online als offline, in de klas of vanop afstand.

Hybride leren biedt kansen om meer en beter te differentiëren en te evalueren. We kunnen ons hele gamma aan leeractiviteiten en materialen uitbreiden, anders gaan inzetten en meer afwisseling bieden. We hebben meer ter beschikking voor meer leerlingen. De krachtige leeromgeving die een school kan zijn, wordt verder uitgebreid en kan heel andere dimensies aannemen.

1.2 Waarom hybride leren integreren?

Onderzoek

Uit onderzoek blijkt dat hybride leren een meerwaarde kan zijn, zowel voor jou als leraar als voor je leerlingen. In het algemeen is het beter voor de leerprestaties van leerlingen dan traditioneel onderwijs of volledig online onderwijs. Dat geldt voor alle lerenden, zowel in het basisonderwijs, als in het secundair en hoger onderwijs. Bovendien geldt dat ook voor alle vakken.³

Onderzoek van het US Department of Education⁴ zegt dat dat komt doordat het leermateriaal in hybride contexten vaak verschilt van het leermateriaal in de traditionele condities. Niet het medium, maar de combinatie van de manier waarop instructie wordt gegeven, de aangeboden leermaterialen en de (extra) leertijd zorgen voor betere leerprestaties. Hybride leren levert dus meer oefenkansen op voor de lerende. Het maakt dat we beter op maat kunnen werken⁵ en dat er meer leerlinggerichte onderwijservaringen kunnen worden ontwor-

pen voor leerlingen.⁶ Bovendien kan tijd- en plaatsafhankelijk leren vaker en gemakkelijker, iets wat vooral belangrijk is als lerenden al een opleiding volgen of als ze dat in combinatie met hun werk zouden willen doen.⁷

Natuurlijk is het dan cruciaal om hybride leren op een goede manier te implementeren, om ervoor te zorgen dat de combinatie goed zit. Je denkt het best zorgvuldig na over welke doelen moeten worden bereikt, welke leeractiviteiten daarbij kunnen helpen en wat de meerwaarde is of kan zijn van elk van die activiteiten. Bied je ze aan in een online context of ga je beter voor een live les in de klas? Niemand die dat zo goed weet als de leraar die zijn leerlingen kent, die de leerdoelen van zijn vak kent en die weet waar de school voor staat en welke onderwijsvisie ze nastreeft.

Want elke school is anders. Wat werkt voor de ene, werkt niet noodzakelijk voor de andere. Je context is verschillend, je leerlingen zijn divers. Je werkt in een ander (deel van het) land, je team verschilt met andere teams. Toch is het belangrijk om een open geest te behouden en goed na te denken over wat wél kan werken. Stel jezelf daarbij altijd de volgende vragen: Wat hebben we dan nodig om dat ook te realiseren? Waar beginnen we als school? Welke eerste of volgende stap kunnen we zetten?.

Technologie is een blijver

Hoewel hybride leren ons voor een aantal uitdagingen stelt, kunnen we de digitalisering niet wegdenken. Hybride leren kan immers ook bij andere uitdagingen en hindernissen een belangrijke rol gaan spelen. Nu we de coronapandemie grotendeels achter ons hebben gelaten, lijkt het alsof we ‘terug naar normaal’ kunnen, maar niets is minder waar. Het lerarentekort, de grote ongelijkheid bij onze leerlingen, innovaties op het vlak van edtech, AI en de verregaande digitalisering, de snel veranderende maatschappij, de huidige problematiek van klimaatverandering ... dat alles vraagt om flexibiliteit en een andere aanpak, ook in het onderwijs. Meteen rijst dan ook de vraag wat voor onderwijs we in de toekomst willen en welke rol hybride leren daarin speelt.

Digitale competenties

Leerlingen moeten digitale competenties verwerven, zoals vermeld staat bij de sleutelcompetenties.⁸ Ook in het Nederlandse Curriculum is digitale geletterdheid een belangrijk gegeven. Als je leerlingen laat werken met allerhande online tools, platformen, apps enzovoort, zullen ze op die manier al een groot deel van die digitale competenties verwerven. Denk maar aan digitaal communiceren en samenwerken, of digitale inhouden creëren en delen met anderen. Verderop in dit boek zullen enkele voorbeelden worden aangehaald van scho-

len waar men net aan die competenties werkt. Niet door er een apart vak van te maken, wel door hybride leren te integreren en zo leerlingen competent te maken in allerhande sleutelcompetenties (in Nederland kerndoelen en eindtermen) via de digitale competenties.

Maatwerk en gepersonaliseerd leren

Net zoals men dat doet in de bedrijfswereld, op de arbeidsmarkt en eigenlijk in de hele maatschappij, moeten we stilaan afscheid nemen van de gestandaardiseerde, geroutineerde organisatiestructuur van een school. De school is momenteel nog te vaak zoals het bed van Procrustes⁹: elke reiziger die langskwam in zijn herberg, werd 'aangepast' aan de lengte het bed. De voeten werden afgekapt, de benen wat uitgerokken ... Met andere woorden, ook wij proberen de mens aan te passen aan het systeem. Dat willen we natuurlijk niet. Tijd dus om goed na te denken over hoe we het systeem kunnen aanpassen, zodat elke leerling en elke leraar erin past.

Eenzijds is er de leerling die behoefte heeft aan meer flexibiliteit, aan een meer gepersonaliseerde aanpak en aan maatwerk. Hoewel er leerlingen waren die we tijdens het afstandsleren zagen wegglijpen, die we niet konden enthousiasmeren en motiveren, zijn er evenzeer leerlingen die net genoten van de hybride leeromgeving waarin ze mochten vertoeven. Ze vonden het heerlijk om zelf aan het stuur te kunnen gaan zitten van het eigen leren, of om de leraar eens in kleine groep of zelfs een-op-een bij zich te mogen hebben. Voor sommige leerlingen gaat er gewoonweg te veel tijd verloren door de standaardisering van het onderwijsleerproces, ze zitten te vaak in de wachtkamer.

Teamwork makes the dream work

Anderzijds is er de leraar die om dezelfde flexibiliteit vraagt, zij het dan in zijn loopbaan, die terug naar de essentie wil, die voldoende autonomie moet krijgen, om maar enkele dingen te noemen. De leraar is dus net zo cruciaal als de leerling. We horen het vaak: laat de leraar weer lesgeven, laat de leraar teruggaan naar de essentie. Daar kun je in principe helemaal niet tegen zijn, alleen is het de vraag of het op dezelfde wijze moet waarop we dat al jarenlang, decennia doen. Laten we durven kijken naar de taken die leraren op zich nemen en naar hoe die leraar dat doet. Nu is dat veelal soloslim, terwijl de praktijk al maar vaker laat voelen dat je een team nodig hebt, dat je het niet alleen kunt bolwerken in een diverse klas. Onderwijs kan niet achterblijven als het gaat over slimmer en efficiënter samenwerken. De kracht zit 'm nu net in het samen zoeken naar oplossingen, in het samen creatief zijn, in het samen aanpakken van het hele arsenaal aan taken en opdrachten die er zijn. De lerarenloopbaan

kan helemaal worden herbekeken waarbij niet elke leraar alles moet doen en de taken en de inhoud kunnen worden verdeeld, al naargelang ieders sterktes, interesses en expertise. Ook daarbij meer flexibiliteit dus. Want samen staat een onderwijsteam veel sterker!

Net in het hybride leren en werken schuilen onnoemelijk veel mogelijkheden en opportuniteiten. We kunnen leraren én leerlingen anders, slimmer en efficiënter samenzetten of net apart laten werken. We kunnen nadenken over wat dan precies het best zou passen in het contactonderwijs en wat we evengoed vanop afstand kunnen organiseren. Zo zouden minder leraren kunnen doceren of instructies geven aan grotere groepen leerlingen, zodat meer leraren tijd kunnen vrijmaken om kleine groepen leerlingen beter te begeleiden. Dat kan dan zowel voor die leerlingen die erg vooruitlopen op de rest, als voor leerlingen die het moeilijk hebben en van wie het tempo voor bepaalde leerstof(onderdelen) veel trager loopt. Op die manier moet er niemand meer in de wachtkamer zitten. Op die manier kunnen we veel beter het hoofd bieden aan de verveling en de demotivatie die we vaak zien bij vroegtijdige schoolverlaters. We kunnen rekening houden met de verschillende beginsituaties van onze leerlingen en wellicht beter weerstand bieden tegen de grote ongelijkheid die we vandaag nog altijd zien. Want leerpaden van leerlingen kunnen echt op maat: zelfstandig als dat nodig is, met *peers* of met de leraar als de opdracht of het project dat vraagt. Flexibiliteit is troef.

Natuurlijk zijn er heel wat uitdagingen die hybride leren met zich meebrengt en valkuilen die we niet uit het oog mogen verliezen. Als we hybride onderwijs willen installeren dat alle belanghebbenden dient en voor hen allen een meerwaarde biedt, dan moet er immers aan een aantal voorwaarden worden voldaan.

1.3 Voorwaarden en uitdagingen

Zowel leraren als leerlingen geven aan dat hybride leren niet evident is, dat het veel van hen vraagt en dat er moet worden voldaan aan een aantal voorwaarden, waaronder de mate van zelfsturing en zelfregulatie van de leerling, de technische, didactische en pedagogische kennis van de leraar. Uit het onderzoeksrapport¹⁰ van Jehoel, Schiepers en Van Nuffel (2022) blijkt dat er best wel wat uitdagingen zijn, voor zowel de lerende als de leraar:

Lerende	Leraar	Leeromgeving (school, centrum ...)
Vermogen tot zelfregulering	Overtuigd van het nut en de meerwaarde	Verzekeren van digitale toegang
Motivatie	Meer coachende rol	Design leeromgeving
Digitale toegang	Digitale competenties	Voldoende kansen om zich te professionaliseren
Digitale competentie		Consistentie tussen de verschillende leraren

Op niveau van de leerling

In eerste instantie houden we het best rekening met ons doelpubliek. Wie zijn je leerlingen? Het is belangrijk om te weten hoe zelfsturend je leerlingen (al) zijn en in welke mate ze zelfregulerend kunnen werken. Zijn ze in staat om eigenaarschap te nemen over hun leerproces of moeten ze dat nog leren? Kunnen ze goed plannen? Kunnen ze om met de verantwoordelijkheid die gepaard gaat met de verhoogde mate van autonomie die ze krijgen bij hybride leren? Bovendien willen we ook weten welke leerlingen met welke leerdoelen bezig zijn. Dat geldt trouwens niet alleen voor je eigen vak, maar evenzeer voor de andere vakken die ook bijdragen aan het bereiken van de beoogde doelen en sleutelcompetenties. Gaat het om een theoretisch vak of een praktijkvak, een taalvak of een vak exacte wetenschappen? Dat zijn stuk voor stuk belangrijke vragen waar we een antwoord op nodig hebben als we hybride leren willen organiseren en als we verschillende elementen van het hybride leren met elkaar gaan combineren.

Ook randvoorwaarden als de toegang tot digitale middelen en de mate waarin een leerling beschikt over de nodige digitale competenties spelen een rol.

Op niveau van de leraar

Ook de leraar zelf moet beschikken over voldoende middelen en over de nodige competenties. Het gaat dan niet alleen om vakkennis, maar evenzeer over technologische en pedagogische kennis.¹¹ Bovendien zul je merken dat de uitbreiding van de competenties van de leraar, ook een veranderende rol met zich meebrengt. Daar moet je als school voldoende aandacht aan besteden en ervoor zorgen dat leraren voldoende tijd en ruimte krijgen om zich te professionaliseren.